

„М'яка“ десуверенізація країн-членів Європейського Союзу

Дмитро Дубов,

головний консультант

відділу інформаційної безпеки

та міжнародних інформаційних відносин

Національного інституту проблем міжнародної безпеки

РНБО України

Автор аналізує проблеми трансформації поняття „державний суверенітет“, поступове набуття Європейським Союзом атрибутів держави, особливості „державного суверенітету“ в умовах інтеграції до наддержавних структур (зокрема - ЄС) та роль іміджу наддержавної структури в цьому процесі.

Геополітичне сьогодення характеризується новими викликами у сфері міжнародної безпеки. Крім явних та гучних за своїм проявом проблем міжнародного тероризму, посилення наркотрафіку, можливим розповсюдженням зброї масового знищення й трансформації у сфері міжнародного права виникають і латентні виклики у сфері національної безпеки. До таких проблем можна віднести зміни в одному з основних принципів вестфальського світоустрою – суверенітету держави. Суверенні держави, або „держави-нації“, у ХХІ столітті ще довго лишатимуться основними суб'єктами світової політики – попри те, що державний суверенітет (суверенітет „держав-націй“) дедалі частіше ставиться під сумнів з посиланнями на диктат світового ринку й реальні проблеми забезпечення міжнародної безпеки і стратегічної стабільності.

В контексті становлення і розвитку наддержавних інституцій особливого значення набуває проблема „м'якої“ десуверенізації країн, що інтегруються до таких структур. Найбільш показовим у цьому відношенні можна вважати Європейський Союз.

Якщо систематизувати наукові розвідки українських учених стосовно процесу становлення і розвитку Європейського Союзу, то їх можна досвіду розподілити за такими проблемами:

- розвиток і становлення європейських наддержавних інституцій (О. Врадій [6], Н. Поршакова [18]);
- безпековий вимір у формуванні ЄС (Г. Заворітня [9], В. Вдовенко [5]);
- особливості цивілізаційних процесів в розбудові ЄС (О. Полтораков [17]);
- формування української зовнішньої політики в контексті розвитку й розширення ЄС (Ж. Панченко [13], Д. Ключко [10], Н. Буренко [3], В. Вакулич [4]).

В більшості політологічних словників [16; 15; 14] визначаються такі ознаки суверенної держави:

- наявність особливої публічної (політичної) влади зі спеціальним апаратом управління та примусу;
- суверенітет, тобто повнота влади всередині країни та її незалежність від будь-якої іншої влади всередині країни та на міжнародній арені;
- здійснення влади на певній території;
- загальнообов'язковий характер актів, що видаються державою;
- стягнення податків та інших примусових зборів для формування „казни”, завдяки якій надаються соціальні послуги населенню;
- наявність символічної атрибутики (прапор, гімн, герб тощо).

Загальноновизнаними характеристиками потужної держави класичного типу є її валовий внутрішній продукт, чисельність населення, розмір території, чисельність збройних сил тощо. Але в умовах глобалізації та взаємозалежності політична картина світу істотно ускладнилася; сучасним державам дедалі частіше доводиться зважувати всі „за” і „проти”, розв'язуючи складні „диференційні рівняння” суверенізації й десуверенізації.

Проти суверенітету держав, їх територіальної цілісності, непорушності кордонів, права самостійно вирішувати питання внутрішньої і зовнішньої політики нині потужно працюють принципи пріоритетності світової демократії, прав і свобод людини, економічної свободи, що постулюються від імені „блоку прогресивних націй” на чолі з США. До цього переліку „принципових міркувань” слід також додати заохочувані ззовні „самовизначення” етносів, що входять до складу поліетнічних держав. Все це є тим арсеналом принципів „зачіпок”, які виникають на ґрунті сепаратизму, расово-етнічних, релігійних та інших конфліктів і досить часто використовуються як нагода для „гуманітарних інтервенцій”, об'єктивно спрямованих проти принципу державного суверенітету.

Домінуючий мейнстрім, пов'язаний з темами суверенітету і десуверенізації, зводиться нині до того, що державний суверенітет втрачає своє значення, оскільки ми вступаємо в період формування глобальної спільноти, де не буде більше чітких кордонів держав-націй, зате існуватиме світове громадянське суспільство, яке дедалі більше регулюватиме міждержавні відносини.

Справді, після Другої світової війни багато держав свідомо відмовилися від частини свого суверенітету, підписавши міжнародно-правові документи, згідно з якими погодилися на певне його обмеження. Проте виявилось, що найкращих результатів розвитку наприкінці минулого століття досягли держави, які зуміли захистити реальний суверенітет і не звели нанівець роль держави. Це, зокрема, США, Китай і Росія, хоча в кожному з цих випадків роль держави була істотно іншою.

Як приклад „з точністю до навпаки” у зазначеному контексті часто згадують Європейський Союз. На початку 1990-х років країни, які входили тоді до нього, були приблизно рівнозначні за сукупним ВВП з США, тоді як наприкінці 1990-х років вони десь на чверть за цим економічним показником відставали від США. Вважається, що однією з причин цього стало те, що країни ЄС добровільно відмовилися від частини свого суверенітету.

Сучасна Україна - держава, яка „відбулася”, яка має повноцінний суверенітет, що зовсім не було самоочевидно 1991 року, перебуває на самому початку свого шляху до самостійної державності. Але й нині не всім і не у всьому очевидна наша державна спроможність, яку раз-у-раз ставлять під сумнів і близькі й далекі сусіди. Йдеться про протиріччя між формальним і реальним суверенітетом держави.

Реальний суверенітет означає здатність держави самостійно визначати свою внутрішню, зовнішню та оборонну політику, укладати й розривати союзи, вступати або не вступати у відносини стратегічного партнерства тощо. Цей суверенітет базується на наявності в країні потужних збройних сил, розвиненої оборонної промисловості, що спирається на солідну науково-промислову базу, на сильній фінансовій системі з невисоким ступенем залежності від зовнішніх запозичень.

Реальний суверенітет України істотно збільшився до кінця 1990-х років, коли зменшилася зовнішня заборгованість, зміцніла економіка й окреслилася виважена багатовекторна політика з офіційним декларуванням курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію.

Проте тенденції до самоізоляції, які намітилися наприкінці другої каденції Президента Л. Кучми, призвели до того, що факт нашої державності став темою внутрішньополітичних дискусій, які переросли наприкінці 2004 року в революційні події. Справжньою причиною тих подій слід вважати те, що суверенність України де-юре не відповідала на той час її суверенності де-факто. Хоча назвати конкретний період, коли цей збіг відбудеться, й досі залишається проблемою. Більше того, навіть для набагато потужніших держав проблема суверенізації загострюється. Це стосується, зокрема, держав - членів Євросоюзу.

Негативні результати, одержані на референдумах у Франції і Нідерландах 2005 року щодо прийняття Конституції ЄС, для багатьох стали несподіванкою, хоча більшість оглядачів пояснювала цю проблему

втомою від останнього розширення Союзу, посиленням у ньому міграційних процесів. Та головним, на нашу думку, є те, що пропонується Конституція означала новий виток десуверенізації, до якого більшість громадян країн ЄС виявилася неготовою. Процес „м'якої” десуверенізації ставав все більш жорстким, логічним наслідком чого якраз і стало „протестне” голосування.

Що європейська наддержавність загрожує десуверенізацією, можна зрозуміти, проаналізувавши частину 1 статті 5 Євроконституції, де фіксується 9 загроз: „національній ідентичності держав-членів”; „національній ідентичності їх фундаментальних - політичних і конституційних - структур”; „національній ідентичності регіонального й місцевого самоврядування”; „найважливішим державним функціям”; „територіальній цілісності держав”; „збереженню права”; „збереженню порядку”; „забезпеченню внутрішньої безпеки”. А в статті 59 (Voluntary withdrawal from the union) описаний ще один об'єкт загрози – „конституційні вимоги”. „Кожна держава-учасниця може вирішити вийти з Євросоюзу відповідно до її власних конституційних вимог”.

Як зазначає Г. Яворська [22], в сучасних політологічних розробках, присвячених Євросоюзу, це міжнародне утворення досить часто позначають як **проект**, розглядаючи **європейський проект** як щось самозрозуміле й таке, що не потребує визначень і пояснень. Відтак створюється враження, що йдеться радше про риторичну фігуру, а не про речі, пов'язані з цілковито конкретним змістом.

Тим часом Європейський Союз будується як утворення, що є принципово змінним, перебуває у стадії формування, не маючи ані визначених кордонів, ані остаточно усталених інституцій, тобто не маючи виразних ознак суверенної державності в традиційному розумінні цього поняття. Водночас це „недержавне утворення” виразно претендує на роль глобального гравця, беручи реальну участь у світовій економіці й міжнародній політиці. Аналізуючи реальні кроки керівництва ЄС наприкінці 1990-х років, можна назвати кінцеву (хоч і не названу фактично) мету – побудову єдиного загальноєвропейського утворення, яке з повним правом можна було би назвати „державою”.

Проблема полягає, однак, у тому, що процес одержавлення ЄС відбувається на тлі „м'якої десуверенізації” його країн-членів. Більшість кроків, зроблених в останні роки керівництвом ЄС, повністю вкладаються в тенденцію набуття проектом ЄС вищезазначених ознак повноцінної державності. Зокрема, якщо сконцентруватися на такому важливому атрибуті державності, як „публічна влада - апарат керівництва”, то слід зазначити, що, залишаючись формально структурованими у традиційні „держави-нації”, європейські суспільства поступово зменшують роль центрального державного апарату, що вкладається в модель десуверенізації. З'являються нові форми державно-територіального

устрою з тенденціями до внутрішнього виокремлення й утворення автономій.

М. Круаза та Ж.-Л. Кермон поділяють у цьому відношенні західноєвропейські країни на три категорії. До першої належать власне федерації – Німеччина, Австрія, Швейцарія і Бельгія (стала федерацією нещодавно). До другої групи належать держави, що мають у своєму складі автономії, а також держави, що федералізуються або перебувають на шляху до формування федерації (Іспанія, Італія). До третьої групи належать унітарні держави, що проводять політику децентралізації: Франція, Португалія, Велика Британія [11].

Офіційна політика ЄС зводиться до заохочення незалежних територіальних утворень на піддержавному рівні та регіоналізації як „структурного елемента в просторі європейської спільноти, навіть якщо ще рано говорити, що Європу формують регіони” [2]. Тобто лідери ЄС фактично сприяють (якщо не сказати більше – потурають) поступовому послабленню й витісненню центральних органів державної влади зі сфери внутрішньої (а відтак і зовнішньої) політики. Відбувається рух до політико-комунікативної моделі, за якою більшість рішень приймається на регіональному рівні, на рівні взаємодії регіонів різних країн, а складніші вирішуються керівництвом ЄС. Водночас дедалі менше відповідальних рішень відноситься до компетенції центральних урядів країн – членів ЄС. Отже на зміну ідентифікації людини за схемою „місто – регіон – країна” приходять схема „місто – регіон – Європа”. До того ж створено потужний євробюрократичний апарат управління. З’явився навіть термін „євробюрократи”, який з кожним новим законом та кожною новою хвилею розширення ЄС здобуває більше прав, оскільки від волі „євробюрократів” залежить розв’язання питань, що впливають на життя кожного громадянина Союзу.

З іншого боку, за таким критерієм державної суверенності, як „публічна влада – апарат примусу”, тобто – на шляху створення апарату примусу (до якого традиційно відносять збройні сили й поліцію), ЄС теж зробив важливі кроки, і одним з найважливіших з них була розбудова Європейської політики у сфері безпеки та оборони¹ (ЄПБО), що стала одним з трьох стовпів ЄС. Саміт в Гельсінкі окреслив основні цілі процесу ЄПБО. Основне завдання – надати в розпорядження ЄС військовий контингент, достатній для виконання всіх Петерберзьких місій, в тому числі й найбільш складних із них. Для цього необхідно буде створити „невеликі мобільні елементи швидкого реагування з підвищеним ступенем боєготовності”. Метою діяльності таких груп є місії, визначені статтею 17.2 Договору про Європейський Союз „Вирішення гуманітарних і рятувальних

¹ ESDP - European Security and Defence Policy.

завдань, миротворчих завдань і бойових завдань в ході врегулювання конфліктів, в тому числі – з встановлення миру”. Отже, завдання, що мають виконувати сили швидкого реагування ЄС, відповідають загальному духові завдань, що має вирішувати реорганізоване НАТО (підтримання миру, збільшення зони відповідальності, проведення миротворчих операцій тощо).

Та створення ЄПБО супроводжується складним процесом дискусій стосовно його майбутнього. Розглядалися переважно три основні напрями: можливе зрощення ЄС і, заразом, ЄПБО з структурою НАТО, виконання в межах ЄПБО винятково поліцейських функцій та самостійний розвиток ЄПБО. На сьогодні створено лише ефективно діюче „поліцейське” крило ЄПБО (що довела місія ЄС в Македонії, яку як в ЄС, так і в Македонії вважають досить успішною). Створення сил швидкого реагування гальмується, однак причини цього, на нашу думку, полягають не стільки в суперечностях між країнами ЄС, скільки в тому, що не існує реального об’єкта захисту.

Важливим кроком у набутті власної „суверенності” Європейським Союзом є спроби створення інститутів ведення власної зовнішньої політики. Як і будь-яка інша міжнародна (міждержавна) організація, ЄС зменшує можливості кожної з країн у політичному „маневруванні” на міжнародній (а часто і на внутрішній) арені – це зумовлено зобов’язаннями, які бере на себе країна, вступаючи до таких організацій. Однак ще жодна міжнародна організація не спромоглася сформувати власну (іншу, ніж країни-учасниці) зовнішню політику та створити власні інституції, притаманні державам – міністерство зовнішніх справ. А саме це й пропонувалося в тій редакції Конституції ЄС, що не була підтримана Францією і Нідерландами.

Слід відзначити, що за своєю суттю запропонована для ратифікації Конституція ЄС була документом, що мав на вищому законодавчому рівні затвердити існуючий на сьогодні стан справ у ЄС і водночас зробити якісно новий крок стосовно легітимізації його бюрократичного апарату – надати йому повноцінних прав контролю за життям ЄС (хоч і за окремими його частинами, проте доволі суттєвими).

Однак і без прийнятої Конституції процес контролю та управління за допомогою різних директив, постанов тощо, виданих інституціями ЄС, які є практично обов’язковими для виконання країнами-учасницями (за окремими винятками), створюється феномен певного двовладдя на державному рівні, коли накази й розпорядження національних урядів можуть вступати в суперечність з вказівками ЄС. І не завжди національні уряди можуть захистити свої позиції.

Крім названих проблем треба відзначити й поступове набуття ЄС так званої символічної атрибутики – ЄС має власний прапор та гімн. Наявність Конституції (яка не була прийнята) та поста Президента (що

передбачалося Конституцією) мала б надати ще більшого ототожнення образу ЄС з державою.

Отже „проект Об'єднаної Європи” невпинно наближається до розбудови „наддержави” (судячи з поетапної побудови всіх необхідних для цього атрибутів), незважаючи на заяви очільників ЄС, що такого бажання у них немає („Жоден серйозний політик не бажає, щоб ЄС став наддержавою” - К. Кларк та Е. Брук, члени Європарламенту від Німеччини [цит. за 1]).

Розбудова такої „наддержави” в координатах традиційного уявлення про суверенітет „держав-націй” має на меті створення реальної геополітичної противаги США, Китаю і Росії через пошук ефективних форм здійснення державної (чи, в даному випадку, наднаціональної, наддержавної) влади (інститути влади та механізми роботи ЄС, сформовані 40 років тому для 6 країн-учасниць, не підходять для організації з 25 країн).

Взагалі проблема вибору адекватної сучасним викликам та реаліям системи державного управління (чи, в ширшому розумінні, вибір ефективної політико-комунікативної системи) стає проблемою всіх ключових геополітичних гравців, до яких відносить себе і ЄС. У світі спостерігається боротьба між двома концепціями, які умовно можна назвати „консерватизм” і „лібералізм”. В іншій термінології йдеться про „політиків на певний час” та „державних діячів на сторіччя”. Це протистояння характерне для всіх країн, як розвинутих, так і для тих, що розвиваються. Відповідно, і ЄС прагне віднайти форму, за якої він міг би створити такий апарат управління, який зміг би ефективно управляти майже півмільярдом населенням. Недаремно в документі „Безпечна Європа в світі, який має стати кращим” (2003 р.) фіаско державності називається поряд з такими проблемами сьогодення, як розповсюдження зброї масового знищення, тероризм тощо. Ключовим елементом ефективного управління державою є розуміння громадянами політики країни та задоволення їх (наскільки це можливо) діалогом з владою.

Однак саме сучасний стан „проекту ЄС” можна охарактеризувати визначальною особливістю: бажання кліки „європейських бюрократів” та населення ЄС не збігаються, спостерігається практично повна їх ізольованість. Як зазначає німецький політолог А. Рар, „...громадяни Європи не бажають, щоб ними управляли безликі бюрократи, що обираються національними урядами, а не народним голосуванням. Людей дратує те, що Брюссель зобов'язує країни ЄС вирощувати груші та яблука за якимось загальним стандартом. Він забороняє іспанцям проводити кориду, втручається в національні традиції деяких країн. Всі ці страхи призвели до того, що Франція, Данія, Люксембург, а потім і Англія відхиляють проект політичної Європи” [19].

За браком механізмів безпосереднього контролю за діями

„євробюрократів” єдиною формою протесту громадян проти їх діяльності залишаються різні форми „політичного абсентеїзму”. Для подолання його керівництво ЄС започаткувало широку програму, спрямовану саме на поліпшення взаємодії, що втілилось у прийнятті кількох комплексних планів дій.

Тим не менш, наявність таких суттєвих проблем та загроз національним суверенітетам країн, що вже є членами організації чи тільки бажають приєднатися до неї, не зменшує потік бажаючих набути статус „країни-члена ЄС”. Це свідчить про певну унікальність євроінтеграційного процесу, яка полягає в тому, що держави (навіть ті, які відносно недавно отримали реальну незалежність – Польща, країни Балтії, Чехія та інші) добровільно відмовляються (чи готові відмовитись) від частини свого суверенітету на користь долучення до ЄС. Посягання на державний суверенітет (чи хоча б на його частину) завжди розцінювалось як агресія стосовно певної держави. В цьому випадку можна побачити зовсім іншу реакцію на процеси, що відбуваються. На нашу думку, те, що нині відбувається, пояснюється не стільки політичною кон’юнктурою, що склалась останніми десятиріччями в Європі, а значно серйознішим фактором, дія якого придушує „інстинкт самозбереження” держав. На нашу думку, цим фактором є імідж ЄС чи, швидше, наявність в ньому кількох „міфів-спокусників”. Бажання долучитись до цього образу, бажання стати одним із „співволодарів” цих „міфів” настільки непоборне, що народи та країни добровільно відмовляються від своїх суверенних прав і самі проводять процес „м’якої” десуверенізації власних держав.

Імідж (чи образ) ЄС – це результат тривалої роботи керівників цієї організації, що здійснювалася протягом всього її існування. Деякі дослідники (зокрема, Дж. Най) вважають, що імідж ЄС – це сила („м’яка сила”), яка може стати такою ж ефективною, як і „жорстка сила” (збройні сили та методи жорсткого тиску), однак без негативних наслідків для того, хто цю силу використовує.

Бажання країн прилучитися до цього іміджу можна пояснити (спрощено) теорією мотивації А. Маслоу [12], згідно з якою основними потребами людини (що мотивують її на ту чи іншу діяльність) є потреба в забезпеченні фізіологічних потреб (найнижчий рівень мотивації), потреба безпеки, соціального визнання, соціальної участі та саморозвитку (найвищий рівень мотивації). Саме ці „три кити” образу ЄС (своєрідні концепти – „забезпечення стабільності і безпеки”, доступ до „рогу достатку” та „прилучення до еліти”) чинять такий вплив на поведінку країн, що бажають приєднатись до ЄС.

Ці міфи настільки потужно культивуються як всередині ЄС, так і в країнах-кандидатах на вступ, що часто навіть не виникає підозри в їх „нереальності”, і вони часто використовуються в дослідженнях (чи твердженнях) як аксіоми. Однак розгляд реальної ситуації сфер ЄС, що

охоплюються цими образами, говорить про серйозні проблеми.

Концепт „стабільності і безпеки” (бажання „безпеки” у всіх його формах і проявах - одна з основних потреб як окремої людини, так і будь-якої держави), що є одним з найбільш тиражованих керівниками ЄС та європотимістами („Європа живе вже понад 50 років без війни - це найдовший такий період в історії Європи; практично весь цей час існує ЄС; мир у Європі - результат успішної реалізації проекту Об'єднаної Європи”), з формальної точки зору виправданий. Справді, в Європі з 1946 по 2007 рік війн не було. Однак наскільки в сучасному світі з його новими викликами „стабільність і безпека” пов'язані з воєнними діями? Події в Косово й реакція на них представників європейських країн показали, що Європа не в змозі нині здійснити операцію з встановлення миру навіть на фактично власній території (не кажучи вже про „розширену” зону відповідальності, до якої, наприклад, потрапив Дарфур). Крім того, теракти в Мадриді й Лондоні показали, що Європа не в змозі повноцінно захистити власну територію від терористичних атак. Крім тероризму починають проявлятися й інші латентні проблеми, пов'язані насамперед з міграційними процесами, внаслідок яких трапляються зіткнення різних цивілізацій і культур. Особливо яскраво це було продемонстровано подіями кінця 2004 року у Франції, коли переважно арабська молодь улаштувала погроми в кількох містах. В тіні залишаються й величезні проблеми з вуличною та організованою злочинністю.

Те саме стосується й концепту „ріг достатку”, що традиційно супроводжує міф про „безпеку і стабільність” і, головним чином, описує переваги європейської соціальної сфери, системи й норм життя тощо. Міф про те, що життя в Європі „сиде й спокійне”, що там можна „жити й не працювати”, але при цьому одержувати всі блага, є одним з найпотужніших за привабливістю („рай на Землі”). Однак реальний стан європейської економіки не дає підстав для оптимістичних прогнозів. Запровадження єдиної грошової одиниці не стало фактором стабільності (євро, запущена в обіг за курсом \$1,17, потім впала до 80 центів, піднялася до 98 центів і на даний момент становить \$1,25). Непостійну тенденцію має зміна рівня безробіття. Його рівень в країнах ЄС-10² зростав у 1998 - 2002 роках, а з 2002 почав знижуватися, особливо з 2005 року, коли зайнятість зросла на 1,5 %. За 2004 - 2005 роки рівень безробіття в ЄС-10 зменшився з 14,3 % до 13,4 %, що, втім, набагато перевищує відповідний показник у ЄС-15 - 7,9 %. Незважаючи на позитивні тенденції до й після вступу в ЄС, характерними для ринку робочої сили в ЄС-10 залишається високий рівень безробіття, особливо серед молоді; значна незайнятість низькокваліфікованої робочої сили; серйозні регіональні розбіжності у

² ЄС-10 - 10 країн, що приєдналися до Євросоюзу 2004 р.

рівнях безробіття, зростання проблеми працевлаштування висококваліфікованих кадрів [21].

Найпривабливіша з соціальних сфер – пенсійна – також наближається до „соціального вибуху”. До кінця XX сторіччя не виникало питань щодо пенсії – гроші на утримання пенсіонерів заробляли молоді співгромадяни за принципом солідарності поколінь, а держава брала на себе лише обов’язок перерозподіляти ці кошти. Однак у зв’язку з подовженням часу життя (завдяки поліпшенню медичного обслуговування), зменшенням робочого тижня (в Нідерландах 73 % жінок та 6 % чоловіків працюють неповний робочий тиждень) і, головне, з проблемою зниження народжуваності, кількість коштів, які мали б перерозподілятися, значно зменшилась. Економісти підраховали, що для збереження нинішніх розмірів пенсій країнам ЄС необхідно буде в найближчі 35 років додатково виділити 456 мільярдів євро. Зараз рівень пенсійного тиску становить 10,4 % від ВВП 15 „старих” країн ЄС. У зв’язку з цим поступово скасовуються професійні пільги з дострокового виходу на пенсію, підвищується вік виходу на пенсію [20].

Не менш неоднозначним є концепт „прилучення до еліти”. Наявність серед країн ЄС чотирьох з восьми учасників Великої вісімки та двох з п’яти країн з правом вето в РБ ООН дозволяє ЄС претендувати на роль „елітного клубу”, в якому в „повній мірі” реалізується принцип „одна країна – один голос”. Однак в традиціях „реалістичної політичної теорії” шанси малих (чи недостатньо заможних) країн захистити свої права досить незначні. В ЄС єдиним фактичним успіхом малих країн можна вважати вступ Кіпру до ЄС і постійне блокування ними та Грецією вступу туди ж Туреччини. Крім того, складно приховувати зверхність ставлення „старих” країн-членів до „нових”. Досить точно таке ставлення висловив колишній президент Франції Ж. Ширак, коли під час іракської кризи заявив, що країни ЄС, які виступають за підтримку США в іракській кампанії (натякаючи на нові країни-члени ЄС), „погано виховані” та натякнув, що, можливо, слід переглянути їх заяви на вступ до ЄС [цит. за 7].

Висновки

Процес євроінтеграції для більшості держав призводить до поступової, „м’якої” десоверенізації, втрати частини своїх суверенних прав. ЄС перебуває на фінальних етапах розбудови власної наддержавної форми суверенітету, який, однак, з огляду на його традиційність, в глобалізованому світі, швидше за все, не зможе допомогти йому посісти місце одного з консолідованих геополітичних гравців. Імідж ЄС відіграє в цих процесах одну з визначних ролей, тоді як більшість елементів його не відповідає реальним фактам. „Узурпація” влади „євробюрократами”, зменшення можливості громадян ЄС впливати на процеси, що відбуваються в ньому, призводить до посилення „тихого” протистояння

між громадянами і керівництвом Євросоюзу, що поступово збільшує соціальну напругу.

Література:

1. Busting the EU myths. Roger Helmer MEP [Електрон. ресурс].- URL: <http://www.brugesgroup.com/mediacentre/comment.live?article=123>.
2. **Mabileau A.** Les regions francaises saisies par l'integration europeenne // F. d'Arcy, L. Rouban, De la V-e republique a l'Europe. P. 227.
3. **Буренко Н. М.** Еволюція політики Європейського Союзу щодо країн Центральної та Східної Європи: Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. - К., 2004. - 26 с.
4. **Вакулич В. М.** Політичні детермінанти зближення України з Європейським Союзом: Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / НАН України. Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. - К., 2001.- 15 с.
5. **Вдовенко В. М.** Політика нейтралітету і позаблоковості в сучасній архітектурі європейської безпеки: Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. - К., 2006. - 22 с.
6. **Врадій О. С.** Інституціональний вимір формування єдиної політичної системи Європейського Союзу: Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / НАН України. Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. - К., 2006.- 18 с.
7. **Гарден Т.** Перестраивая отношения // NATO review. - 2003. - № 2. - С. 1 - 4.
8. Еврофедерация как мнимая форма союза государств // Закон и право. 2005. № 8.
9. **Заворітня Г. П.** Міжнародно-політичні основи становлення і розвитку Спільної європейської безпекової та оборонної політики: Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. - Львів, 2006.- 18 с.
10. **Ключко Д. Є.** Геостратегічна дилема України: теоретико-методологічний аналіз та інституціональні рішення: Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. - Х., 2005. - 23 с.
11. **Косов В. В.** Процесс федерализации в Западной Европе: миф или реальность? // Вестник Нижегородского государственного университета им. Н. И. Лобачевского. - НижН.: ННГУ, 2005. - С. 34 - 38.
12. **Маслоу А.** Мотивация и личность / Перевод А. М. Татлыбаевой. - СПб.: Евразия, 1999. - 352 с.
13. **Панченко Ж. О.** Геополітичне позиціонування України в процесах євроінтеграції: Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.03 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. - К., 2006. - 19 с.
14. Политическая энциклопедия: В 2 томах. - Т. 1. М.: Мысль, 1999. - 701 с.

15. Политология: Энциклопедический словарь / Общ. ред. и сост.: Ю. И. Аверьянов.- М.: Изд-во Моск. коммерч. ун-та, 1993. - 431 с.
16. Політологічний енциклопедичний словник: Навчальний посібник для студентів вищ. навч. закладів.- К.: Генеза, 1997. - 400 с.
17. **Полтораков О. Ю.** Європейська політична інтеграція в сучасній цивілізаційній системі: Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / НАН України. Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. - К., 2004. - 16 с.
18. **Поршаківа Н. А.** ОБСЄ у зміцненні миру і стабільності на Євразійському просторі: Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин НАН України. - К., 2003. - 19 с.
19. **Рар А.** Европа может расколоться // Российская газета. - 2005.- № 121 (3790). - С. 8.
20. **Хотеев А.** Достойная старость становится роскошью даже в богатых европейских странах // Телеграф. - 2004. - 16 ноября. - С. 3.
21. **Шнырков А.** Экономика ЕС-10: Два года после вступления в союз // Зеркало недели. - 2006. - № 34 (613). - С. 5 - 6.
22. **Яворська Г.** Криза навколо Конституції ЄС та євроінтеграційні перспективи України (про необхідність застосування багатоваріантних сценаріїв у політичній практиці) // Стратегічна панорама. - 2005. - № 3. - С. 51 - 56.